

Відділ культури, національностей та релігій
Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

«Совість німецької нації»

До 100-річчя від дня народження
Генріха Белля

Бібліографічний покажчик

Славутич 2017

Даний бібліографічний покажчик підготовлений працівниками Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2017 році 100-річчя від дня народження Генріха Теодора Белля – німецького письменника, перекладача, лауреата Нобелівської премії з літератури, одного із видатніших гуманістів другої половини ХХ століття.

Довідка містить біографію письменника, видання та статті про його життя і творчість, інтернет-ресурси.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі: Панова Л. І., Соловйова Л. О.,
Янченко О. О.

Комп'ютерний набір: Соловйова Л. О.

Відповідальна за випуск: Портная Н. В.

*Ми, письменники, народжені для того,
щоб втручатися...
Г. Белль*

Генріх Белль – найвизначніший письменник Німеччини післявоєнної доби, лауреат Нобелівської премії (1972) «за творчість, у якій поєднується широке охоплення дійсності з мистецтвом творення характерів і яка стала значним внеском у відродження німецької літератури». Белль писав романи, новели, п'єси, сценарії, публіцистичні статті. У своїх творах, що склали майже сорок томів, письменник зобразив – часом у сатиричній формі – Німеччину під час Другої світової війни і в повоєнний період.

Народився Г. Белль 1917 року в Кельні. Він був шостою дитиною в сім'ї столяра-червонодеревця зі спадковими католицькими традиціями; пращури з батькового боку емігрували за релігійними мотивами з Англії. Усе своє життя Белль був глибоко віруючим католиком, вважав релігію мірилом життя.

По закінченні середньої школи в Кельні Белль, який з дитинства писав вірші та оповідання, виявився одним із небагатьох учнів у класі, котрі не вступили до гітлерюгенду. Проте через рік після закінчення школи юнака було притягнуто до примусових робіт, а 1939 р. призвано на військову службу до гітлерівського вермахту. Белль виконував обов'язки капрала на Східному та Західному фронтах, брав участь у війні на території Франції, Польщі, Радянського Союзу, Румунії, Угорщини і Німеччини. Тричі він був поранений і, зрештою, 1945 р. потрапив у полон до американців, після чого просидів кілька місяців у таборі для військовополонених на півдні Франції. Війна, писав Белль, залишилася в його очах «жахливою машиною отуплення, кривавого отуплення».

Повернувшись до свого рідного міста восени 1945 року, Белль застав руїни. Він відбудовує житло для своєї родини, деякий час навчається в Кельнському університеті, потім працює в майстерні батька, у міському бюро демографічної статистики. При цьому весь час він не полишає письменницької праці.

Дописьменницька біографія Генріха Белля схожа на біографію його численних однолітків – німецьких письменників, яких іменують «поколінням, що повернулося»: і Белль, і такі митці, як В. Борхерт, А. Андерш, Г. В. Ріхтер, В. Шнурре, воювали і повернулися з війни з поразкою, перебивалися випадковими заробітками в перші повоєнні роки руїни й голоду. Література мала розповісти про долю цього покоління, отруєного фашизмом і розчавленого війною. Молоді німецькі письменники об'єдналися у вересні 1947 року у творчу спілку «Група 47», яка поступово стала центром літературного життя Західної Німеччини. Членів цієї групи об'єднувала ненависть до фашизму, жага демократичного оновлення країни і прагнення відтворити жорстоку, але реальну правду життя. Найвизначнішою постаттю у цій «новій» німецькій літературі стає Г. Белль.

У своїх творах Белль порушував проблему моральної відповідальності німецького народу за наслідки війни, розв'язаної Гітлером. Головні персонажі його творів – звичайні люди, пересічні громадяни, які усвідомлюють провину німецького народу перед світом, не сприймають насильства й жорстокості, здатні на співчуття, глибоко усвідомлюють проблеми «нації-переможниці». Белль, який бачив війну на власні очі, не вдається до опису батальних сцен, вбивств, жорстокостей війни. Психологічний аналіз, символічний підтекст, притчеві узагальнення є характерною особливістю творчості Г. Белля.

Тема війни була центральною в ранній творчості Белля. 1949 року побачила світ його перша повість «Потяг приходить вчасно», історія про молодого солдата, на якого чекає

повернення на фронт і неминуча смерть. 1950 року з'являється збірка оповідань «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...», а ще за рік – роман «Де ти був, Адаме?», найвизначніший твір письменника про воєнні часи, що розповідав про долі фронтовиків наприкінці війни. У своїх подальших творах Г. Белль зображує життя повоєнної Німеччини. Найкращі з них: «І не сказав жодного слова» (1953), «Дім без господаря» (1954), «Хліб ранніх років» (1955), «Мовчання доктора Мурке та інші сатири» (1958), «Більярд о пів на десяту» (1959), «Очима клоуна» (1963), «Груповий портрет з дамою» (1971), «Втрачена честь Катаріни Блюм» (1974), «Під конвоєм турботи» (1979), «Жінки на березі Рейна» (1985).

«Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»(1950) – оповідання з однойменної збірки, куди увійшли й інші твори Г. Белля воєнної тематики. Назва твору є обірваною цитатою двовірша-епітафії давньогрецького поета Симоніда Кеоського, що жив у V ст. до н. е.:

Подорожній, коли ти прийдеш у Спарту, повідай там, що ти бачив.

Тут ми всі полягли, бо так звелів нам закон.

Цей вірш нагадує про битву у Фермопільській ущелині, де, захищаючи батьківщину, загинули всі до одного спартанські воїни царя Леоніда. Ці рядки були відомі кожному німецькому школяреві завдяки перекладу Фрідріха Шіллера. Вірш про битву під Фермопілами – давня формула подвигу в справедливій війні, вона супроводжувала німецьку молодь не тільки у школі, але й у казармі.

Знаменним є те, що в оповіданні міститься ще одна обірвана фраза. Герой роздумує про те, що «в шкільному календарі проти його прізвища буде написано: «Пішов зі школи на фронт і поліг за...» Прикметно, що Белль нічого не розповідає ні про соціальне походження чи характер свого героя, ні про його дитинство і батьків, він навіть не дає йому імені, ніби

навмисне позбавляючи індивідуальних рис. Автор змалював звичайного німецького юнака, яких тисячі. Письменник таким чином спонукає читачів до думки про те, що доля його героя – це доля тисяч німецьких юнаків, обдурених і використаних гітлеризмом.

Наприкінці оповідання юнак немов поринає в дитинство, що підтверджується його останнім тихим проханням: «Молока». Це ніби падіння в дитинство, безнадійний пошук минулого в момент втрати майбутнього. Це прохання звучить як благання порятунку, якого для нього вже не буде.

Про майстерність Белля-оповідача свідчать і застосовані ним тропи (епітети, метафори, метонімії, порівняння): «машина то здіймалась, то опускалась, мов корабель на морських хвилях»; «...такий куценський, білий, вузький сувій марлі, немов який химерний небувалий кокон»; «серце в мені не озивалося»; «били важкі гармати»; «розцвітало ненатле полум'я». За допомогою них автор моделює дійсність і тим самим діє на серце і розум читача.

Оповідання Генріха Белля безперечно є одним з найсильніших антивоєнних творів ХХ сторіччя.

У 60-70-і роки письменник часто відвідував Москву. Тільки першого разу, в 1962 році, він прибув у складі делегації, а потім, уже маючи в Москві та Тбілісі чимало друзів, їздив до них у гості.

Від 50-х років Белля широко видавали в Радянському Союзі, і незабаром він став у нас одним із найпопулярніших зарубіжних авторів. Та все припинилось у 1973 році, й вимушена пауза затяглася майже на півтора десятиріччя.

Він пройшов свій життєвий шлях, так і не давши нікому створити довкола себе хоч би сякий-такий міф, хоч би бліденьку легенду. Мабуть, найпереконливіше свідчення цьому — його могила. У невеличкому селищі Мертен, що лежить між Бонном і

Кельном, на кладовищі стоїть простий дерев'яний хрест. На ньому напис: «Генріх Белль. 1917-1985».

Визначаючи художню майстерність письменника, який володіє мистецтвом сучасної оповіді, можна з упевненістю сказати, що його оповідання написане рукою романіста.

В листопаді 1987 року з ініціативи друзів письменника був створений Фонд імені Генріха Белля.

Твори Г. Белля

Белль Г. Собрание починений. В 5-ти т. – Т. 1: Романы. Повесть. Рассказы. Эссе. 1947-1954 / Г. Белль; пер. с нем. Сост. и вступ. Статья И. Фрадкина; коммент. Г. Бергельсона. – М.: Худож. лит., 1989. – 703 с.

Белль Г. Собрание починений. В 5-ти т. – Т. 2: Роман. Повести. Путевой дневник: Радиопьесы. Рассказы. Эссе. 1954-1958 / Г. Белль; пер. с нем. Сост. и вступ. статья И. Фрадкина; коммент. ГМ .Рудницкого. – М.: Худож. лит., 1990 – 719 с.

Белль Г. Избранное / Г. Белль; пер. с нем. Сост. Н. Бунина; послесл. Т. Мотылевой. – М.:Правда, 1987. – 576 с.

Белль Г. Біла ворона / Г. Белль; пер. з нім. Є. Горевої // Зарубіжна література: Хрестоматія 6-11 клас / Упоряд. Г. М. Сиваченко, І. О. Києнко. – К.: Рад. шк., 1990. – С. 339-346.

Белль Г. Женщины у берега Рейна / Г. Белль; пер. с нем. – М.: Междунар. Отношения, 1989. – 176 с.

Белль Г. Каждый день умирает частица свободы / Г. Белль; пер. с нем. / Сост. Е. Кацева; предисл. Т. Мотылеовой. – М.: Прогресс, 1989. – 368 с. – (Заруб. худож. публиц. и док. проза).

Белль Г. Подорожній, коли ти прийдеш у Спа... / Г. Белль // Зарубіжна література: Посібник-хрестоматія. 11 клас / Упорядники Г. Безкоровайний, Б. Щавурський. – Тернопіль: Навч. книга-Богдан, 2003. – С. 431-438.

Белль Г. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» / Г. Белль // Зарубіжна література: Стислий виклад змісту всіх творів за новою шкільною програмою. 7-8 класи / Автори-упорядники А. М. Яковлева, О. Д. Марченко, О. П. Опришко, І. М. Ремез. – Харків: Ранок, 2008. – С. 140-143. – (Дайджест).

Белль Г. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» / Г. Белль; перекл. Є. Горевої // Зарубіжна література: Проб. підручник-

хрестоматія для 11кл. загальноосвіт. шк. / за ред. проф. О. Чиркова. – К.: Вежа, 1998. – С. 349-357.

Белль Г. Самовольная отлучка: Романы / Г. Белль; пер. с нем. – Мн.:Мастацкая літаратура, 1989. – 464 с.

Белль Г. Самовольная отлучка: Романы / Г. Белль; пер. с нем. – Мн.:Мастацкая літаратура, 1990. – 464 с.

Про життя і творчість

Белль Генріх // Зарубіжна література: Посібник-хрестоматія. 11 клас / Упорядники Г. Безкоровайний, Б. Щавурський. – Тернопіль: Навч. книга-Богдан, 2003. – С. 428-431.

Белль Генріх // Зарубіжна література: Проб. підручник-хрестоматія для 11 кл. загальноосвіт. шк. / за ред. проф. О. Чиркова. – К.: Вежа, 1998. – С. 348.

Борецький Л. Україна в житті та творчості Генріха Белля / Л. Борецький // Всесвітня література в середн. навч. закладах України. – 2000. – № 4. – С. 52-53.

Волощук Є. Белль Генріх / Є. Волощук // Зарубіжна література: Хрестоматія-посібник для 11 класа загальноосв. навч. закл. – К.: Генеза, 2006. – С. 339-341.

Генріх Белль: матеріали до вивчення творчості // Всесвітня література в середн. навч. закладах України. – 1998. – № 5. – С. 6.

Денисова Т. Н. Белль Генріх / Т. Н. Денисова, Г. М. Сиваченко // Зарубіжна література ХХ ст. Хрестоматія-посібник: Підручник для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – К.: Генеза, 2000. – С. 605-606.

Днепров В. Мораль справедливости и сплочения людей. Белль. «Глазами клоуна» // В. Днепров С единой точки зрения.

Литературно-эстетические очерки. – Л.: Сов. писатель, 1989. – С. 299-311.

Драчук О. Г. Белль. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: Матеріали до варіативного вивчення. 11 клас / О. Драчук, І. Ремньова, О. Компанієць // Всесвітня література в середн. навч. закладах України. – 2007. – № 4. – С. 43-45.

Конєва Т. М. «Для чого прийшли ми в світ цей?»: Матеріали до вивчення творчої спадщини Генріха Белля / Т. М. Конєва // Зарубіжна література в навч. закладах. – 1998. – № 3. – С. 19.

Логвин Г. П. Епідемія жорстокості. Генріх Белль. «Де ти був, Адаме? / Г. П. Логвин // Зарубіжна літ-ра навч. закладах. – 1998. – № 1. – С. 35.

Логвин Г. П. Психологія впізнавання істини: Г. Белль. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...». 11 клас / Г. П. Логвин // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2008. – № 24. – С. 17-20.

Луценко О. В. Зарубіжні письменники та Україна: Генріх Белль / О. В. Луценко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2008. – № 10. – С. 13-14.

Розробки уроків

Акімова Л. І. Осуд антигуманної сутності війни у творчості Генріха Белля / Л. І. Акімова // Залубіжна літ-ра в навч. закладах. – 2003. – № 3. – С. 16-18.

Андрєєва О. В. Генріх Белль. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: Урок в 11 класі із застосуванням новітньої технології / О. В. Андрєєва // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2008. – № 6. – С. 23-33.

Баранова Т. О. Генрих Белль «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: Інтегрований урок зарубіжної літератури та німецької

мови. / Т. О. Баранова, Ю. М. Глобін // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2008. – № 6. – С. 41-43.

Гладышев В. Крик души «потерянного поколения»: Конспект уроку по роману Г. Белля «Глазами клоуна» / В. Гладышев // Відродження. – 1997. – № 3. – С. 54-57.

Горідько Ю Л. Проблемний урок за оповіданням «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» Г. Белля / Ю. Л. Горідько // Всесвітня література в середн. навч. закладах України. – 1998. – № 5. – С. 13-15.

Гульченко С. В. «Угору східцями, що ведуть униз» (Е. Кауфман): Урок за оповіданням Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у СПА...» / С. В. Гульченко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2012. – № 9. – С. 18-19.

Дрюк Н. О. Г. Белль «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...». Герой оповідання як жертва війни: Комбінований урок у 7 класі / Н. О. Дрюк // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2013. – № 6. – С. 10-11.

Іванова Л. С. Уроки за твором Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» / Л. С. Іванова // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2010. – № 10. – С. 2-7.

Івахненко Л. В. Антигуманна сутність війни та її руйнівні наслідки: Урок за твором Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2010. – № 4. – С. 2-8.

Костира С. Г. Відображення подій Другої світової війни в романі А. Камю «Чума» та Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: Бінарно-інтегрований урок / С. Г. Костира, Ю. В. Заболотна // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2011. – № 9. – С. 6-11.

Кудіна Н. С. Людина та війна у творах О. Довженка «Воля до життя» та Генриха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: Інтегрований урок у 7 класі / Н. С. Кудіна // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2009. – № 5. – С. 10-12.

Маніло Л. О. Г. Белль «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: Урок-дослідження в 7-му класі / Л. О. Маніло // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2017. – № 7-8. – С. 66-69.

Мельниченко Т. Г. Цикл уроків вивчення теми «Література проти війни». 7 клас (О. Т. Твардовський, Г. Белль, М. О. Шолохов) / Т. Г. Мельниченко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2015. – № 7-8. – С. 35-54.

Панчук Л. М. Тема війни у творчості А. Камю і Г. Белля: Урок компаративного аналізу в 11 класі / Л. М. Панчук // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2007. – № 9. – С. 15-18.

Рак О. А. Г. Белль «Дім без господаря»: Урок-бесіда / О. А. Рак // Зарубіжна літ-ра в навч. закладах. – 2001. – № 2. – С. 43-44.

Сутула О. Орієнтовне планування уроків зарубіжної літератури: Два уроки за творчістю Г. Белля. Оповідання «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» / О. Сутула, І. Тригуб // Всесвітня література в серед. навч. закладах України. – 2008. – № 4. – С. 25-28.

Сутула О. Орієнтовне планування уроків зарубіжної літератури: «Доля людини і людства в оповіданнях Г. Белля і М. Шолохова» / О. Сутула, І. Тригуб // Всесвітня література в серед. навч. закладах України. – 2008. – № 4. – С. 35-36.

Устименко Т. Б. Письменники проти війни: Г. Белль «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» та О. П. Довженко «Воля до життя»: Бінарний урок позакласного читання (світова та українська література) у 7 класі / Т. Б. Устименко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2015. – № 9-10. – С. 60-61.

Шабельник І. І. Вивчення творчості О. Твардовського, Г. Белля, М. Шолохова: Урок-тренінг у 7 класі / І. І. Шабельник // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2012. – № 7. – С. 10-15.

Шкляр Л. Є. Генріх Белль (1917-1985) / Л. Є. Шкляр, А. Г. Шпиталь // Під знаком Нобеля. Лауреати Нобелівської премії з літератури 1901-2006. – К.: Грамота, 2006. – С. 281-284.

Інтернет-ресурси

Белль Генріх [Електронний ресурс]. Вікіпедія: Вільна енцикл. – Електр. дані. – Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D1%80%D1%96%D1%85_%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D1%8C. – Назва з екрану. – Дата останньої правки 15.07.2017. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль – біографія коротко [Електронний ресурс] // dovidka.biz.ua: Довідник цікавих фактів та корисних знань. – Електр. дані – Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/genrih-bell-biografiya-skorocheno/>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Белль Генрих – биография+видео (на укр.языке) [Електронний ресурс] // LiveLib. – Електр. дані – Режим доступу: <https://www.livelib.ru/author/25676-genrih-bell>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль – біографія [Електронний ресурс] // Parta.ua. – Електр. дані – Режим доступу: <http://www.parta.com.ua/stories/writers/187/>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Лауреат нобелевской премии по литературе Генрих Белль – биография, фотографии, список произведений, интервью, статьи, новости, рецензии [Електронний ресурс] // NOBLIT.RU. – Електр. дані – Режим доступу: <http://noblit.ru/Boll>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль – відео презентація – YouTube [Електронний ресурс]. – Електр. дані – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=68_uuPhfpP8. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль – біографія [Електронний ресурс] // Зарубіжна література: Посібник. 11 клас. – Електр. дані – Режим доступу:

<http://www.info-library.com.ua/books-text-9405.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль – біографія, твори, статті, уроки [Електронний ресурс]. – Електр. дані – Режим доступу: <http://www.zarlit.com/author/bell.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генрих Белль [Електронний ресурс] // Школьник України. – Електр. дані – Режим доступу: <https://shkolnik.in.ua/tvory/bell-genrx.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Презентація на тему: Генріх Белль [Електронний ресурс] // SvitPPT. – Електр. дані – Режим доступу: <http://svitppt.com.ua/zarubizhna-literatura/genrih-bell.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Україна Генріха Белля [Електронний ресурс] / Закарпаття онлайн. – Електр. дані – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/Blogs/106373-Ukraine-Henrikha-Bellia>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»; Перекладач: Євгенія Горева [Електронний ресурс] / AZN: арт-журнал. – Електр. дані. – Режим доступу: <http://www.azh.com.ua/lib/podorozhnii-sparta>. –

– Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Белль Генрих – біографія, факти з життя, фотографії, справочна інформація [Електронний ресурс] / – Електр. дані. – Режим доступу: <http://www.piplz.ru/page-id-1674.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Генріх Белль – реферат на тему [Електронний ресурс] / УкрЛіб: Бібліотека Української Літератури. – Електр. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/referats-zl/printout.php?id=15>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Письма В. Некрасова Генриху Беллю – [Електронний ресурс] / Сайт пам'яті писателя Виктора Некрасова. – Електр. дані. – Режим доступу:

<http://www.nekrassov-viktor.com/Letters/Nekrasov-Letters-Bell'.aspx>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2017).

Зміст

Біографія письменника.....	3
Твори Г. Белля.....	8
Про життя і творчість.....	9
Розробки уроків.....	10
Інтернет-ресурси.....	13